

SENTIDA ANVÄNDNING AV LATINET

Anders Ollfors och Alf Uddholm 1970

Samuel Ömann (1750-1829) var under sina sista trettio år en mycket inflytelserik – och mycket originell – teologiprofessor i Uppsala. Förutom vetenskapliga skrifter skrev han bl.a. ”Hågkomster från hembygden och skolan” (utgivna 1830). För att ha utbyte av dessa berättelser bör man förstå de latinska ord och uttryck, som rikligt förekommer i texten. Tiden är 1760- till 1780-talen.

”Wexiö Skola hade fyra Colleger, en Apologist, samt Rector och Conrector. Skolans functionarii, till vilka icke lärarna hörde, bestod av skolans gossar. Näst Rector, som var summus imperans, kallades förste embetsmannen Notarius Scholae. Genom honom emanerade Rectors bud. Näst honom var en anseelig embetsman, som kallades Claviger et effundens preces. Honom betroddes nyckeln till ett i förstugan stående skåp, varuti alla skolans ris förvarades. Med denna skattmästaresyssla hade man förenat skyldigheten att hålla bön för hela skolan. Embetet var ambulatoriskt och ömsades varje lördag.

Från nedre Ringen tillsattes två, som kallades Notatores in templo. Varje notator hade sina vissa classer att bevaka, och en testis på vardera sidan. Andra embetsmän kallades Virgas caedentes och Scholam scopis mundantes samt Observatores fenestrarum. Vid sammanträde på Lördagarna framgavo Notatores sina listor över försyndelser. Dessa listor var systematiskt författade under vissa rubriker: absentes, strepentes, loquentes, ridentes etc.

Eleverna fördelade sig i tre classer: Övrings-gymnasister, Nedrings-gymnasister och Translator. Med detta sista namn belades de, som på Gymnasium tillbragte sitt första år. De som voro färdiga att gå till Academien, kallades Abiturienter. Om dessa titlar var man ganska noggrann.”

Bokpärmarna till gamla böcker innehåller ofta anteckningar på latin, ibland utformade som ordstäv eller små verser. Här några exempel från Gävle gymnasiums förnämliga bibliotek:

1 En vers från 1600-talet: **Nec quae praeteriit cursu, relabitur unda,
Nec quae praeteriit hora, redire potest.**

2 I en gammal bibel: **Omnia si perdas, famam servare memento!**

3 I en kyrkohistoria från 1755: **Laetus deget, cui licet in diem dixisse: vixi.**
(skall den leva som kan)

4 Ägarens valspråk i en bok från 1755: **mors sine musis vita.**

5 Vid ett exlibris med två korslagda gevär: **Praesta te virum!**

6 En anteckning om bokpris och förvärvsdatum:

Totum opusculum hocce (=hoc) pretiosum constat 42 Thaleris Cuperi (daler kopparmynt).
Emptum Enecopiae (En köping) **Die 24 Febr. 1780 ab Erico Hallgren.**

7 I första upplagan av Newtons Principia mathematica:

Andreas Gustavo Klintberg, dilectissimo et studiis litterarum addicto juveni, librum hunc, opus Divini Newtoni illustrissimum, pro pignore amicitiae, datum, donatum, dicatum volui. Elias Roos. Gevaliae, pridie Calendarum Martii Anno intercalaris MDCCCXXXII.

(Roos var en mycket originell konrektor vid Gefle trivialskola, Klintberg blev sedermera rektor vid läroverket.)